

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології та соціальної роботи
Кафедра загальної та практичної психології

Бакалаврська робота

з теми: **«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРАКТИКИ ШЛЮБНО-
СІМЕЙНОГО ПАРТНЕРСТВА ТА БАТЬКІВСТВА»**

Виконала: студентка 4 курсу
Ps1-B20z групи
спеціальності 053 Психологія
(заочна форма навчання)
Стахова Іванна Михайлівна

Науковий керівник:
Данчук Юлія Петрівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, старший викладач кафедри
загальної
та практичної психології

Рецензент:
Логвіна Оксана Анатоліївна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної
та практичної психології

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОСТМОДЕРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРАКТИК ШЛЮБНО-СІМЕЙНОГО ПАРТНЕРСТВА ТА БАТЬКІВСТВА.....	7
1.1. Методологічні вектори дослідження соціально-психологічних практик.....	7
1.2. Соціально-психологічний контекст понять «сім'я», «шлюб», «батьківство», «партнерство».....	20
Висновки до першого розділу.....	31
РОЗДІЛ 2	
МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИК ШЛЮБНО-СІМЕЙНОГО ПАРТНЕРСТВА ТА БАТЬКІВСТВА.....	35
2.1. Структура і логіка дослідження практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства: підходи, принципи, методи, завдання.....	35
2.2. Процедура дослідження індивідуальних смислів понять «шлюб», «сім'я», «партнерство», «батьківство».....	47
2.3. Стратегія дослідження практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства методом обґрунтованої теорії.....	54
2.4. Методичні особливості психосемантичного дослідження практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.....	61
2.5. Іпсативна методика «Конфігурації особистісних виборів приватного життя (КОВПЖ)»: процедура дослідження практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.....	67
Висновки до другого розділу.....	73
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Постановка проблеми дослідження. Поліваріантність, суперечливість, неоднозначність і мінливість сучасного світу впливають на уявлення про сім'ю, шлюб, батьківство, партнерство та змінюють організацію і характер стосунків подружжя/партнерів. Переосмислення стандартної структури шлюбно-сімейної взаємодії, сімейних цінностей, функціонально-рольових стереотипів у суспільстві помітно послаблюють нормативні імперативи інституту сім'ї. Загальні світові тенденції – зменшення кількості офіційних шлюбів і зростання чисельності розлучень, спад народжуваності і відмова від батьківства, практикування одностатевих партнерств доводять глобальність змін соціокультурних параметрів сім'ї, шлюбу, батьківства. Розуміння загальної ситуації в сімейній сфері доповнюється тим, що дедалі більше чоловіків і жінок зволікають зі створенням сім'ї, відтермінують народження дітей, обирають одноосібний стиль життя. Відтак, змінені соціокультурні умови життєдіяльності активізують процес пошуку нового змісту, інших форм організації практик із акцентом на індивідуально-особистісних смислах.

У зв'язку із означеними процесами у суспільстві в цілому та в психологічній науці зокрема, постала необхідність осмислити постмодерну наповнюваність змісту практик партнерства та батьківства і пов'язаних із ними механізмів конструювання, множинних гендерів й ідентичностей.

Зважаючи на присутність в соціальній реальності різноманітних практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства і важливість розуміння процесів, що зумовлюють зміни й знаменують появу нових тенденцій, актуальність дослідження постмодерних трансформацій є безсумнівною.

Стан вивчення проблеми. Як елементи соціокультурної реальності шлюб, сім'я, батьківство привертають увагу дослідників аналізом змін подружніх стосунків у ході історико-культурного процесу. У доробках

групи науковців (Т. Андреева, Б. Бергер, Л. Гозман, І. Кон, А. Тиводар, Л. Шнейдер) відображено традиції інтерпретування сім'ї та шлюбу в межах структурно-функціональної теорії та символічного інтеракціонізму. Поряд із цим, Д. Кутузова, Ю. Савельєва, досліджуючи процесуальний аспект життя сім'ї, наголошують на дистанціюванні від структури і функцій на користь відносин, які вибудовують різноманітні варіанти того, що означає «бути сім'єю».

Сімейна проблематика досліджується вченими за різними напрямками. Зокрема, питаннями репродукції і психології батьківства займаються науковці Г. Бевз, О. Васильченко, Т. Говорун, І. Кльоцина, Р. Овчарова, Т. Яблонська; перформативність практик материнства вивчає Ю. Макешина.

Таким чином, значення наукової проблеми постмодерних трансформацій досліджуваних практик як феномену соціальної реальності та інтерпретації експлікованих тенденцій визначили вибір теми, актуальної для психології – «Соціально-психологічні практики шлюбно-сімейного партнерства та батьківства».

Мета дослідження: розробити концепцію постмодерних трансформацій соціально-психологічних практик шлюбно-сімейного партнерства і батьківства та визначити соціальний ефект їхніх перетворень.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі **завдання**:

1. З'ясувати концептуальні основи дослідження постмодерних трансформацій практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства в сучасних реаліях.

2. Виявити домінантні компоненти диспозиції сімейності, що у змінених соціокультурних умовах стають суб'єктивними складовими конструювання смислової поліфонії практик.

3. Розробити концепцію постмодерних трансформацій соціально-психологічних практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.

Об'єкт дослідження: практики шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.

Предмет дослідження: постмодерні трансформації соціально-психологічних практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс загальнонаукових методів дослідження, серед яких:

- *загальнотеоретичні методи* – міждисциплінарний аналіз і синтез філософської, психологічної, соціологічної, культурологічної літератури з проблем дослідження; порівняння, систематизація, узагальнення, інтерпретація наявних теоретичних підходів та емпіричних результатів для визначення концептуальних засад процесу трансформації практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства;

- *методи обробки, інтерпретації та пояснення отриманих даних:* - *вільний асоціативний експеримент та фокус-групи* – для виявлення суб'єктивних семантичних полів і зв'язків, пов'язаних із категоріями аналізу: «сім'я», «шлюб», «партнерство», «батьківство»;

- *інтерв'ювання* – для отримання інформації про взаємозалежність процесів конструювання практик партнерства та батьківства і самореференції ідентичності з позиції бачення цих процесів самими оповідачами;

- *метод контент-аналізу* – для визначення на основі емпіричних даних особливостей категорій аналізу практик;

- *психосемантичний метод* «множинної ідентифікації» В. Петренка із запропонованими авторськими модифікаціями – для відтворення імпліцитних уявлень про смисли практик і компоненти ідентичності;

- *інсативна методика* «Конфігурації особистісних виборів приватного життя» – для виявлення складових конструювання практик, що розкривають особистісні мотиваційні диспозиції подружжя/партнерів.

- *методи математичної статистики:* *основні* – частотний та дисперсійний аналіз та *допоміжні* – кореляційний аналіз К. Пірсона, факторний аналіз, застосовувалися для систематизації та групування ознак вищезазначених досліджуваних об'єктів, встановлення зв'язку між змінними.

Методи математичної обробки даних та графічна презентація

результатів здійснені на базі стандартизованого комп'ютерного пакету статистичних програм «IBM SPSS Statistics версії 22.0» та «Statistica» – 6.0.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що постмодерні трансформації соціально-психологічних практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства представлено через аналіз їхнього конструювання та розкриття соціального ефекту постмодерних перетворень цих практик.

Практичне значення одержаних результатів. Положення і висновки роботи доповняють сферу наукового знання про механізми конструювання практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства і самореферентну ідентичність, розширяють основу для подальших теоретичних і практичних розробок цієї проблеми. Отримані в дослідженні результати можуть бути використані фахівцями у сфері освіти, психологічної практики, соціальної роботи, які забезпечують психологічний супровід пар.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження обговорювалися на IX Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі», 15 лютого 2024 р., м. Кам'янець-Подільський; IV Міжнародній науковій конференції «Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність» (м. Житомир, 18 березня 2024).

Публікації:

1. Стахова І.М. Стратегія дослідження практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства методом обґрунтованої теорії. *Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції, 18 березня 2024 р., м. Житомир, 2023. С. 49–51.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел. Основний зміст викладено на 79 сторінках комп'ютерного набору. Повний обсяг роботи – 94 сторінки.

ВИСНОВКИ

У роботі наведене теоретичне узагальнення і нове розв'язання проблеми постмодерних трансформацій соціально-психологічних практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства, що виявляються у смисловій поліфонії цих практик, розкритті самоопису і самоздійснення моделей самореферентної ідентичності в практиках, виявленні дискурсотвірних особливостей конструювання та висвітленні загальних тенденцій постмодерних трансформацій практик партнерства та батьківства.

За результатами дослідження зроблено такі висновки:

1. Теоретико-методологічні основи постмодерних трансформацій соціально- психологічних практик проявляються у зміщенні дослідницьких акцентів з інституційно заданих зразків, норм, правил до сингулярності смислів соціальних практик. Існування сингулярності як ознаки соціальної реальності доводить, що одиничний випадок, локальна комунікативна ситуація продукують творення різного смислу соціальних, у тому числі і дискурсивних, практик та «оновленої» ідентичності. З цього робиться висновок, що сингулярність практик як один із варіантів смислової поліфонії шлюбно-сімейного партнерства та батьківства є ознакою трансформацій шлюбу, сім'ї, партнерства, батьківства.

Виявлено, що методологічним наслідком перетворень стають розриви рядоположних в інституційному дискурсі категорій «сім'я», «шлюб», «батьківство», в яких гендерні стратифікації, гетеронормативність, сімейні цінності та функції із обов'язкових і непорушних обертаються на прагматичні, оприявнюючи індивідуально-особистісні та емоційно-чутливі психологічні предиктори смислів конструйованих практик. Висвітлено, що розщеплення зв'язку між категоріями: «стать», «гендер», «ідентичність» уможливорює ризоморфні поєднання, які у відповідь на невизначеність, фрагментованість та сингулярність постмодерної соціальності артикулюють на плинності, змінюваності, множинності їх поєднань в практиках.

Ключову роль у трансформаціях практик відіграють стосунки подружжя/партнерів. У їхньому співжитті вони стають цінністю, смисл якої полягає у створенні власних правил, що розхитують нормативні імперативи шлюбу, сім'ї, батьківства. Особистісні мотиви спільного проживання та індивідуальні цінності утворюють смислову поліфонію, що позначається на функціональності шлюбно- сімейних партнерств та батьківстві.

2. Функціонуванням смислової поліфонії практик заперечується безумовність метанаративу щодо сім'ї. Закономірність змін пояснюється руйнуванням соціокультурно утвореного зв'язку ідентичності із гендерними ролями і закріпленими за ними функціями. Як наслідок, утворення множинної ідентичності, що розкривається у процесі комунікацій, який забезпечують операції самовизначення, самопізнання, самотворення, самовідтворення і самоздійснення. Робиться висновок, що у самоописі ідентичності відтворюється смисл утвореної практики. Відповідно, самореферентна ідентичність маркує практики шлюбно- сімейного партнерства та батьківства, які відтворюють аксіологічний плюралізм і поліфонію смислів.

Виявлені і охарактеризовані моделі самореферентної ідентичності: «мімікрійна», «стилізована», «інклюзивна» та «транспарентна» увиразнюють смислову поліфонію практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства і артикулюють непоступальність, плинність і гнучкість самореферентної ідентичності.

3. Історичний і культурний контексти конструювання практик, де імпліцитні уявлення і експліцитний досвід зводять разом контекстуальні, стосункові і лінгвістичні властивості знань про практики, вказують, що «диспозиція сімейності» як матриця конфігурації культивованих суспільством практик забезпечувала реплікацію паттернів поведінки із діючими імперативами: соціальні цінності, статусність, гетеронормативність взаємин, функціонально-рольова дихотомія. З'ясовано, що у змінених соціокультурних умовах домінантні компоненти диспозиції сімейності:

«мотив», «функції», «ролі», «стосунки», «цінності» стають суб'єктивними складовими конструювання смислової поліфонії практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства.

Встановлено, що функціонування практик цивільного партнерства та мономатеринських сімей оприявило розриви: сексуальність – репродуктивність та шлюб – батьківство. Це доводить нестійкість «диспозиції сімейності» та вказує на розмивання/руйнування нормативних імперативів інституту сім'ї. В історичній перспективі зазначені розриви заклали основи для подальших структурних і функціонально-рольових трансформацій в практиках шлюбно-сімейного партнерства та батьківства й уможливили укладання сингулярних правил взаємин подружжя/партнерів/батьків.

4. Проективна іпсативна методика «Конфігурації особистісних виборів приватного життя (КОВПЖ)» підтвердила домінантність виявлених суб'єктивних складових конструювання практик: «роль», «функціональність», «ціннісні орієнтації», «смили». Позначені кардинальними змінами змістів, вони виходять за межі інституційного дискурсу і оприявнюють систему суб'єктивних порівнянь, уподобань і виборів, що характеризує особистісні мотиваційні диспозиції, за якими увиразнюється смислова поліфонія практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства і множинна ідентичність.

Перспектива подальших досліджень вбачається в теоретичній розбудові концепції та вивченні меж її придатності у дослідженні практик молодіжного партнерства. На окрему увагу заслуговує дослідження практик батьківства у середовищі розлученого подружжя. Ці опції, на наш погляд, можуть відкрити важливі для соціальної психології, психології соціальної роботи нові напрямки наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевз Г. М. Динаміко-адаптаційні чинники розвитку прийомного батьківства. *Вісник післядипломної освіти*. 2012. Вип. 8. С. 177–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2012_8_28
2. Бевз Г. М. Приймна сім'я: соціально-психологічні виміри: монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 352с.
3. Бевз Г. М. Терміни як атрибути соціально-правових рамок вивчення замінного догляду за дітьми в умовах різних соціальних систем. *Психологічний часопис*. 2016. № 1 (3). С.16–30. ISSN 2414-004X
4. Бевз Г. М., Мельничук Т. І. Мотивація до усиновлення та прийомного батьківства як чинник прогностики їх успішності. *Актуальні проблеми психології*. Т.І, Вип. 44. С. 53–57.
URL: www.apppsychology.org.ua/data/jrm/v1/i44/12.pdf
5. Бергер П. Л. Що таке інституція? Випадок мови.
URL: <http://www.ji.lviv.ua/n35texts/berger.htm>.
6. Боришевський М. Концептуальні засади проблеми самотворення особистості. *Психологія особистості*. 2013. №1. С.39 – 47.
7. Васильченко О. М. Репродуктивна поведінка особистості. Соціально- психологічний аналіз. Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2013. 547 с.
8. Венгер Г. Теоретичні основи дослідження рольових відносин у дистантних сім'ях. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. 1(7) / 2013 . С.17–19
9. Гендерна ідентифікація та соціалізація особистості. URL: osvita.ua ›
10. Говорун Т. В. Стать та сексуальність: психологічний ракурс : навч. Посібник. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 1999. 343 с.
11. Горенко О. Постмодерна делегітимація історичного URL: [...irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...](http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...)

12. Гуцол С. Ю. Наратив як провідна дискурсивна практика само проектування особистості. *«Наука і освіта»*, №11, 2016. С. 35–42.
13. Дворник М. С. Соціально-психологічна сутність відтермінування. *Інсайт*. Херсон : ПП В. С. Вишемирський, 2013. 404 с.
14. Дворник М. Змішана методологія досліджень соціально-психологічних практик. *Психологія особистості*. 2013. № 1(4). С.95–103. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?
15. «Для чого потрібна сім'я». URL: www.molodezh79.ru/.../k2/.../4685-zachem-nujna-semiyu-sovremennomu-chelovek.
16. Доній Н. Є. Соціальна девіталізація особистості в глобалізованому світі: філософська концептуалізація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філософ. наук : 09.00.03/ Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 36 с.
17. Заграй Л. Д. Молодіжна субкультура: гендерний досвід [Текст]: монографія. Івано-Франківськ : Нова зоря, 2012. 376 с.
18. Заграй Л. Д. Пошук ідентичності у період суспільно-політичної кризи. Форум КСПО и ТДО: Івано-Франківськ. URL : kspodn.onu.edu.ua/.../15-zagraj-l-d-m-ivano-frankivsk-posh
19. Засекіна Л. В. Психолінгвістична діагностика [Текст] : навч. посіб. Луцьк. Вежа, 2008. 188 с.
20. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства. Статистичний збірник / [відпов. за вип. І. В. Калачова]. Київ, 2012. 79 с.
21. Злобіна О. Г. Постмодерна соціальність та психологічні практики конструювання. *Психологія і особистість*. 2016. № 1 (9). С. 301–306. URL : dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5566/.../Zlobina.p..
22. Інтерпретація як процес утворення особистісних смислів. URL : ...www.newacropolis.org.ua/theses/8eb1edf0-df25-48f8-b2a5-cc2571f3bc50
23. Історія виникнення полігамних шлюбів. URL : mestectvo.com
24. Кісь Я. П., Чирун Л. Б., Фольтович В. М. Особливості

- застосування методу контент-аналізу для опрацювання інтернет-газети. 2014. С.124–136. Режим доступу : science.lp.edu.ua/sites/default/files/Papers/16_223.pdf
25. Кичак О. Бабуся та дідусь у сім'ях закарпатських заробітчан. URL : ...nz.ethnology.lviv.ua/archiv/2013-6/10.pdf
26. Климчук В. О. Кластерний аналіз: використання у психологічних дослідженнях. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. №4. С. 30–36.
27. Климчук В. О. Мотиваційний дискурс особистості: на шляху до соціальної психології мотивації : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 290 с., іл.
28. Кляпець О. Я. Конструювання сім'ї: від групи до команди URL : lib.iitta.gov.ua/10617
29. Кляпець О. Я. Чинники формування життєвих завдань особистості, пов'язаних із шлюбом та сім'єю. *Наук. студ. із соц. та політ. психол.* : зб.статей; НАПН України, Ін-т соц.та політ. Психології. Київ. : Міленіум, 2009. Вип. 22 С. 123– 132.
30. Кочубейник О. М Ампліфікації життєвого досвіду у конструюванні автентичності особистості. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. Вип. 74, Т.І, Чернігів, 2009. С.265–270.
31. Кочубейник О. М. Дискурсивні процеси: як конструюється асиметричність соціальної реальності? URL : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...c.82-96.
32. Кочубейник О. М. Постмодерн: автентичність особистості та трансформація дискурсу соціальності. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Філософія. Психологія. Педагогіка : Зб. наук. праць. Київ: ІВЦ «Політехніка», 2010. № 1(28). 256 с. С.113–118.
33. ЛГБТ-сім'ї в Україні : соціальні практики та законодавче регулювання / За ред. Г. Ярманової. Київ : Інсайт, 2012. 67с.

34. Моя сім'я – найбільший скарб. Режим доступу: www.ukrlib.com.ua/sochm/printout.php?id=224
35. Олійник О. М. Глокалізація як діалектична єдність глобалізації та локалізації. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2009_24/Gileya24/F2.pdf
36. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : Посібник. Київ. : Академвидав, 2003. 448 с. (Альма-матер).
37. Посвістак О. А. Становлення психології сім'ї як галузі наукових знань у XIX–XX століття: дис.. доктора психол. наук: 19.00.01. / Хмельницький національний університет; Київський національний університет імені Тараса Шевченка МОН України, Київ, 2017. 503 с.
38. Сінькевич О. Б. Ідентифікаційні практики масової культури: соціально- філософський аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук : спец. 09.00.03/Львів, 2016. 40 с.
39. Слюсар Л. І. Батьківство у системі відносин інституту сім'ї: сучасні трансформації, їх причини та наслідки. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 2. С.26–38.
40. Смахтіна Н.О. Індивідуально-психологічні особливості жіночої сексуальності : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.01 / Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. Харків, 2011. 20 с.
41. Соловйов Н. Я. Шлюб і сім'я сьогодні. Вільнюс : Мінтіс, 1977. 226 с.
42. Соціальна стигматизація. Режим доступа : [http:// wikipedia.org/wiki/](http://wikipedia.org/wiki/)
43. Станіславська К. Сучасні перформативні практики: образотворчість чи театралізація? URL : www.irbis-nbu.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?
44. Стрельник О. О. Материнство у фокусі соціології: теоретичні підходи, структурні умови та практики. Науковий семінар факультету соціології 16.12.2015. Режим доступу: soc.univ.kiev.ua/.../naukoviy-seminar-

fakultetu-sociologiyi

45. Татенко В. О. Інтимно-особистісна сфера людських стосунків як предмет соціально-психологічного дослідження. Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології; Київ, 2010. Вип. 24 (27). С. 3–19.

46. Титаренко Т. Впливи сучасності на самоконструювання особистості. *Соціальна психологія*. 2009. №3. С.3–12.

47. Титаренко, Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності [Текст] : наук. вид. Київ. : Либідь, 2003. 376 с.

48. Титаренко Т. М. Повсякденні практики як спосіб окреслення плинних контурів особистості. *Актуальні проблеми практичної психології*. Част.1. Зб. наук. Праць. Херсон. 2012. С.477–481.

49. Титаренко Т. М. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності : монографія / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ. : Міленіум, 2014. 206 с.

50. Транснаціональні сім'ї як наслідок української трудової еміграції: проблеми та шляхи їх розв'язання : Збірник доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. Львів : вид-во НУ «Львівська політехніка», 2012. Режим доступу: miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2015/04/zbir.pdf

51. Тур М. Г. Некласичні моделі легітимації соціальних інститутів. Київ. : ПАРАПАН, 2006. 396 с.

52. Чаусова Ю. А. Особливості сімейного життєконструювання в цивільних взаєминах та офіційному шлюбі. *Психологія особистості*. Науковий журнал. Ів.-Ф. : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2013. № 1(4). 323 с. С. 289–299.

53. Чепелева Н. В. Психологические механизмы понимания и интерпретации личного опыта . *Актуальні проблеми психології: психологічна герменевтика* ; за ред. Н. В. Чепелевої. Київ. : Міленіум, 2002. Т. 2. Вип. 2. С.

3 – 13.

54. Яблонська Т.М. Тенденції та проблеми виховання дітей у молодій сім'ї. *Вісник Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту* : Науково-практичний журнал. Київ, 2010. № 1-2. С. 53-57

55. Яцина О.Ф. Батьківство в умовах трансформації сім'ї. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка; гол. ред. Носко М. О. Чернігів: ЧДПУ, 2012. Т. II. Вип. 103. 228 с.

56. Яцина О.Ф. Дискурс-аналіз асоціативного експерименту. International research and practice conference «*Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics*» : Conference proceedings, October 20-21, 2017. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing». P. 222–224.

57. Яцина О.Ф. Дискурс бажання як спосіб конституювання Я та конструювання практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства. *Проблеми сучасної психології* : Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 35. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. С.470–485.

58. Carson J., Voelkl J. & McGuire F. (2003). A Special Care Unit: Family Making Among Older Adults with Dementia. Режим доступа :<http://www.ucs.mun.ca/~lbella2/chapte10.htm>

59. Elkind D. Ties that Stress: The New Family Imbalance. Harvard: Harvard University Press, 2009. 253 p.

60. Family policies and diversity in Europe: The state-of-the-art regarding fertility, work, care, leave, laws and self-sufficiency. *Families and Societies Working Paper*. 2014. №7. – 67 p.

61. Woods L, Emery R. The cohabitation effect on divorce: Causation or selection? *Journal of Divorce and Remarriage*. 2002. P.101–122.